

В.М. Бабаєв, М.К. Сухонос, О.В. Димченко, О.О. Рудаченко, Ю.О. Тараруєв

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ПОТЕНЦІАЛ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

В статті визначено потенціал конкурентоспроможності регіонів, враховуючи їх взаємозв'язок зі спеціалізацією галузей і місцем в територіальному поділі праці. Доведено, що регіон має проводити конкурентну політику в площині виконання економічних, організаційних, виробничо-технологічних, підприємницьких, іміджевих та інших завдань розвитку. Конкуренція регіонів в межах країни та на міжнародних ринках пов'язана з інтегральним, синергетичним ефектом в процесі реалізації державної економічної політики, що дозволяє вважати виявлення та використання регіонального потенціалу конкурентоспроможності регіонів першочерговим стратегічним завданням. Запропонована у роботі методика розрахунку індексів конкурентоспроможності регіонів, на думку авторів, є комплексною та достатньо обґрунтованою, що підтверджується використанням статистичних даних та іншої актуальної інформації.

Ключові слова: регіон, конкурентоспроможність, потенціал, індекс, ранг, заходи.

Постановка проблеми

Дослідження проблем формування та підвищення конкурентоспроможності регіонів є перспективним науковим напрямком, що обумовлено:

а) впливом глобалізаційних процесів (завдяки чому виникли не тільки міждержавні взаємовідносини, але і економічні зв'язки між країнами та регіонами);

б) формуванням так званої «нової економіки» (внаслідок чого змінилися лідери на традиційних ринках);

в) загостренням конкуренції за ринки збуту товарів, іноземні інвестиції, інновації та нові технології в процесі глобалізації економічної діяльності.

Актуальність дослідження також зумовлена важливістю оцінки поточного та перспективного рівня галузевого потенціалу як завдання стратегічного характеру, що дозволяє виявити найбільш перспективні галузі для першочергового фінансового та ресурсного забезпечення інноваційного розвитку таких галузей.

Метою статті є визначення потенціалу конкурентоспроможності регіонів, враховуючи їх взаємозв'язок зі спеціалізацією і місцем в територіальному поділі праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам визначення конкурентоспроможності регіонів та розробки заходів з її підвищення присвячена значна кількість наукових праць, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. До них відносяться: В. Артеменко, І. Бєвз, В. Безугла, І. Бланк, Н. Горбаль, О. Гранберг, З. Герасимчук, Е. Зінь,

І. Должанський, Т. Загорна, І. Кирцнер, О. Кузьмін, Л. Ковальська, Є. Лазарева, В. Полюга, С. Попов, М. Портер, О. Стасюк, А. Фатхудінов, Дж. Саперо, Дж. Харт та ін.

Однак деякі аспекти цієї наукової проблематики потребують більш ретельного дослідження, що і дозволяє вважати тему цієї публікації актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження

Пошук нових ресурсів для економічного зростання, сутність і природа конкуренції на регіональному рівні значно відрізняється від рівня окремого підприємства чи організації в сфері послуг. Регіон має проводити конкурентну політику в площині виконання економічних, організаційних, виробничо-технологічних, підприємницьких, іміджевих та інших завдань розвитку.

Попри значну увагу науковців до вирішення проблем конкурентоспроможності регіонів та наявність необхідного практичного досвіду в цій сфері, система знань з цієї проблематики потребує удосконалення. Невирішеними питаннями залишаються такі:

1. Які характеристики використовувати для визначення конкурентоспроможності регіону?
2. Скільки необхідних показників для обґрунтованої оцінки потенціалу регіону?
3. Яким є значення показників якості системи управління в процесі інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіону?
4. Відносним величинам чи агрегованим показникам віддати перевагу при обґрунтуванні критеріїв конкурентоспроможності? [9].

Сьогодні сформульована значна кількість визначень конкурентоспроможності. Наприклад, Міжнародний інститут управління розвитку менеджменту (ІМД), під конкурентоспроможністю країни розуміє здатність, спроможність нації створювати і підтримувати середовище, в якому активно виникають (створюються) конкурентоспроможні підприємства (компанії) [12]. Також, ІМД прийняв за основу методику, в якій виділено 4 сектори показників конкурентоспроможності країни, в кожний сектор включено по 5 блоків, а в кожен блок – по 10 показників.

Ця система оцінки нараховує 312 показників, що характеризують:

- стан економіки;
- ефективність уряду;
- ефективність бізнесу;
- стан інфраструктури;
- активність взаємодій.

Внутрішній економічний і організаційний потенціал країни доцільно розглядати як складну структуровану систему, складовими якої є регіони. Конкуренція і конкурентоспроможність як явище і характеристика відносин в соціально-економічній системі не обмежується економічними нормами і законами, це також і суспільне явище [11].

Економічні аспекти конкурентоспроможності досліджуються більш ґрунтовно. Особливо це стосується окремого товару на ринку, або окремого підприємства. Але для більш складних систем соціальні чинники формування та підвищення конкурентоспроможності не менш важливі ніж економічні.

Конкурентоспроможність регіонів між собою та на міжнародних ринках створює інтегральний, синергетичний ефект державної економічної політики, а тому держава в різні способи підтримує розвиток конкурентного потенціалу кожного регіону. Завдання підвищення рівня конкурентоспроможності в межах закріплених за ними територій виконують обласні державні адміністрації, місцеві органи влади та територіальні громади. З економічної теорії та практики сформувалась чітка визначеність щодо напрямів діяльності органів місцевої влади в питаннях зростання конкурентоспроможності, серед яких відмітимо залучення інвестицій, інноваційну політику та перебудову механізмів управління розвитком. Серед цих напрямів, підвищення конкурентоспроможності регіонів є пріоритетним, але і найбільш складним для реалізації.

«На сьогодні вже кожна ОДА розмістила на своїй інтернет сторінці інвестиційний паспорт області, районів та міст ... Проте загальне враження від здійснення регулювання інвестиційної діяльності на рівні регіонів складає розрізнену і неупорядковану систему» [8].

Конкуренцію розглядають як суперництво, боротьбу, забезпечення переваг, досягнення успіху,

завоювання місця (ніші) на ринку. І з цим слід погодитись, оскільки така цільова установка конкурентної стратегії. Ми лише додамо до цього, що з позицій окремого учасника конкурентної боротьби це є його спосіб існування у зовнішньому середовищі. Якщо ж розглядати конкуренцію як певний механізм, то це вже інша її характерна властивість – бути рушійною силою розвитку, а конкурентний потенціал відбиває динамічну характеристику здатності до розвитку. Похідними від терміну «конкуренція» будемо вважати конкурентний потенціал, конкурентний стан, конкурентну здатність і спроможність. Пропонуємо розрізняти «здатність» і «спроможність» в такому варіанті: здатність – внутрішні можливості; спроможність – сума внутрішніх і зовнішніх можливостей.

Новим в контексті розгляду термінології є поняття «конкурентостійкість». Це теж «здатність», але не забезпечення конкурентних переваг, а їх утримання на досягнутому рівні, що потребує регулювання конкурентного стану та його утримання в заданих параметрах. Стійкість означає можливість повернення в стан рівноваги в умовах дії негативних факторів.

Конкуренція, як ринкова категорія, вийшла за межі продукту чи послуги. Тому ми розглядаємо її як комплекс умов, можливостей і переваг за які в соціально-економічному просторі конкурують між собою окремі інституції соціальної організації.

Основною характеристикою конкурентоспроможності пропонується вважати таку характеристику як «якість», в найбільш широкому розумінні цього поняття: якість – це відмінність властивостей від аналогічних в кращу (більш важливу) сторону, або вища вартість, ніж вартість аналогів різного роду (товарів, послуг, моделей, технологій та інше).

Вирішуючи проблему підвищення конкурентоспроможності в такому розумінні, вважаємо за доцільне використовувати такі показники як: якість підприємницького середовища, якість економічного потенціалу регіону, якість системи управління, якість оперативного і стратегічного менеджменту, якість галузевої структури, якість інноваційної політики, якість законодавчої, інституційної і нормативної бази, якість задіяної моделі стимулювання розвитку.

У стратегії управління розвитком, якість, як одна з характеристик які складно оцінити, результат оцінюється за різними критеріями:

- ступінь (рівень) ефективності використання ресурсів;
- ступінь досягнення цілей;
- ефект прибутковості;
- ефект синергії (позитивного результату взаємоузгодження інтересів і дій між елементами системи, учасниками взаємодій);
- ступінь безконфліктності і соціальної відповідальності;

– ступінь швидкого реагування на зміни (адаптивності до умов і викликів середовища).

Забезпечення розвитку регіону через підвищення його конкурентоспроможності потребує формулювання норм і розробки механізмів інституційної та фінансової політики. Така робота приведе до більш адекватної взаємодії, якщо до неї будуть залучені громадські об'єднання. В рекомендаціях НІСД, зокрема, сказано: «Посилити інституційну та фінансово-економічну спроможність міст у вирішенні місцевих соціально-економічних, екологічних проблем на засадах сталого розвитку» та «залучення інституцій громадянського суспільства у співпраці з ...» [4].

Описуючи взаємодію різних систем управління та диференціацію завдань підвищення конкурентоспроможності регіону, визначено, що конкурентоспроможність регіону слід розглядати, враховуючи три взаємопов'язані блоки: конкурентний клімат, конкурентний потенціал та конкурентні переваги. І вирішувати завдання не «в цілому», а деталізовано, визначаючи специфічні заходи в дев'яти різних сегментах конкурентної політики (товари, послуги, виробнича база, умови ведення бізнесу та інше). Доповнити таку модель слід важливим методологічним принципом: важливий не одноразовий результат, а постійне досягнення означених показників ефективності.

З методологічних міркувань слід виділяти найбільш важливі проблеми, а саме:

- отримання максимуму прибутку з мінімуму ресурсів (проблема ефективності);
- проблема точності та достовірності виміру економічних параметрів (показників) стану та діяльності системи (проблема виміру).

Складна, багатокомпонентна і багатофункціональна система (підприємство, галузь, регіон, держава) має перебувати в режимі управління, а сам режим управління в постійному процесі модернізації. Методологічну складність цього процесу вирішення проблем пропонуємо зв'язати з погіршенням (похибкою, відхиленням від реальності).

Перше – важливо задати допустимий рівень відхилень, виходячи з того завдання, яке стоїть перед дослідником, аналітиком або управлінцем.

Друге – важливо оцінити, де саме очікується найбільш високий рівень відхилень і саме на ці складові звернути увагу.

Третє – априорі можна вважати, що найбільш вразливі складові для забезпечення точності економічного аналізу – це метод та інформація.

Наведені вище важливі особливості методологічного підходу до проблем оцінки потенціалу та розвитку регіону використаємо в процесі визначення завдань підвищення регіональної конкурентоспроможності.

Проблема виміру і оцінки показників потенціалу регіону ускладнюється відсутністю необхідної інформації.

Для забезпечення необхідного рівня точності оцінки потенціалу доцільно враховувати наступний перелік завдань: стратегія регіонального розвитку; потенціал галузей регіону; вплив факторів на регіональний розвиток; пошук ресурсів і резервів; розвиток ЗЕД; інноваційна політика; підвищення конкурентоспроможності регіону.

Більш конкретний і змістовний розгляд зв'язку потенціалу регіону з регіональним розвитком пропонується розпочати з виконання таких завдань: формування місцевих бюджетів для розвитку регіонів та районів; залучення інвестицій в регіони; активація створення і ефективної роботи МСБ; створення в регіонах нових організаційних форм – мереж, кластерів, технологічних платформ, технопарків; оцінка і розвиток потенціалу внутрішнього споживчого ринку регіонів.

Завдання розвитку конкурентоспроможності регіону не зводиться до спостереження за ситуацією і аналізу статистичних даних. Це, перш за все, поглиблена інформація, оцінка ресурсів і масштабна та постійна організаційна робота в декількох напрямках, а саме:

- маркетингові дослідження в моніторинговому режимі;
- обґрунтування переваг в локальних бізнес-структурах;
- інноваційний пошук;
- програми підвищення якості і управління якістю.

Для України проблема оцінки конкурентоспроможності регіонів є особливо актуальною, що відчувається в контексті тенденції децентралізації управління. Розробка раціональних та науково обґрунтованих рекомендацій щодо визначення конкурентоспроможності регіонів України потребує всебічного врахування зарубіжного та вітчизняного досвіду в цій сфері, тому доцільно розглянути сучасні методики, розроблені для вирішення означеного завдання.

Аналіз публікацій зарубіжних вчених дає підстави стверджувати, що одним з найбільш розповсюджених підходів до оцінки конкурентоспроможності є визначення індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global competitiveness index) (далі – GCI), що розроблений Світовим економічним форумом (World Economic Forum – WEF) [5, 6, 14].

Традиційно, показник GCI визначається для оцінки конкурентоспроможності країн світу, але він може бути успішно застосований і для оцінки конкурентоспроможності регіонів, що доведено вітчизняними спеціалістами фонду ефективного управління, які застосували згаданий підхід для визначення конкурентоспроможності областей України.

Таким чином, дослідження передбачало визначення 119 показників, значна кількість з яких (крім макроекономічних) визначалася із застосуванням опитування респондентів, які оцінювали фактори конкурентоспроможності за шкалою від 1 до 7 балів. За результатами визначення рівня конкурентоспроможності автори пропонують до перегляду профіль країни, з визначенням переліку факторів, що найбільш негативно впливають на розвиток бізнесу (варто відзначити, що за останні роки Україна за показником глобальної конкурентоспроможності посіла 79 місце зі 140 країн світу).

Іншим досить популярним підходом до визначення конкурентоспроможності регіонів є розрахунок так званого індексу регіональної конкурентоспроможності (Regional Competitiveness Index) (далі – RCI), який розроблявся для порівняння регіонів різних країн, що в реаліях Європейського союзу цілком виправдано.

Серед підходів до визначення конкурентоспроможності, на особливу увагу заслуговує європейський індекс конкурентоспроможності (European Competitiveness Index) (далі – ECI), розроблений Робертом Хаггінсом. Індекс ECI досить повно враховує такі фактори як зайнятість населення та фінансування наукових досліджень, але не враховує такі з них, які можна оцінити лише на основі застосування експертних методів. До переваг вказаного методу можна віднести можливість використання надійних і загальнодоступних статистичних даних, а також простоту проведення розрахунків, що зменшує суб'єктивність отриманих результатів.

Ще одним досить відомим методом визначення конкурентоспроможності регіонів є показник розроблений дослідниками з інституту розвитку управління (Institute for Management Development), який публікується у щорічному звіті з конкурентоспроможності країн світу (World Competitiveness Yearbook) (далі – WCY). Автори цього показника вважають, що конкурентоспроможність країни значною мірою залежить від її можливості забезпечувати конкурентоздатність підприємств. Показники конкурентоспроможності країни об'єднані у 4 великі групи: економічна діяльність, ефективність держави, ефективність бізнесу та рівень розвитку інфраструктури. Усього в процесі визначення індексу визначається 331 показник. При цьому значна увага приділяється таким чинникам як: діяльність домогосподарств, міжнародна торгівля, зростання макроекономічних показників та рівень доходів населення; прогнози рівня безробіття, інфляції, зростання реального сектору економіки та ін. Метод базується на використанні значного масиву статистичних даних, а для забезпечення коректності порівняння показників застосовується процедура нормалізації.

Показовими прикладами визначення конкурентоспроможності регіонів є такі країни як: Велика Британія, Фінляндія та Хорватія. Зокрема, в межах Великої Британії визначається так званий Британський індекс конкурентоспроможності регіонів (або UK Regional competitiveness index [12]). Особливість визначення цього показника полягає у тому, що 15 індикаторів конкурентоспроможності поділяються на вихідні (output factors), вхідні (input factors) та фактори зовнішнього оточення (outcome factors). Аналізуючи структуру цього індексу, варто звернути увагу на такі показники як рівень економічної активності, витрати на наукові дослідження на одну особу, кількість приватних підприємств у розрахунку на 1000 мешканців, зайнятість населення та ін.

Значний інтерес представляє досвід Фінляндії в розробці довгострокової державної стратегії розвитку регіонів, орієнтованої на збільшення конкурентоспроможності. Специфіка визначення фінського показника конкурентоспроможності полягає у наступному:

а) має місце значна деталізація регіонів країни і поділ загальної її території на 85 територіальних утворень, що стає можливим через порівняно невелику територію цієї країни;

б) визначення індексу передбачає використання відкритої інформації та розрахунок 16 показників, які поєднуються у такі групи як: людський капітал, інновації, агломерація фірм та економічна діяльність, доступність. Для визначення індексу конкурентоспроможності усі показники коригуються залежно від розміру регіону, що визначається кількістю населення.

Використання кількості населення для обчислення індексу дозволяє уникнути значних відхилень, що обумовлені розмірами регіону. До того ж, така методика дозволяє опосередковано врахувати використання наявного людського капіталу (регіон з порівняно незначною питомою вагою населення може характеризуватися високими значеннями відносних показників).

Ще однією перевагою використання цієї методики є уникнення суб'єктивності, що обумовлена визначенням значущості чинників конкурентоспроможності з використанням результатів експертних опитувань.

Всесвітній економічний форум почав розраховувати глобальний рейтинг конкурентоспроможності країн ще в 1979 році, а Україна була включена в нього лише в 1997 році. Всесвітній економічний форум вперше у 2008 році підготував спільно з фондом «Ефективне управління» дослідження конкурентоспроможності окремих регіонів України, в якому містилися несподівані висновки: серед лідерів опинилися Закарпатська і Львівська області, тоді як Донецька область показала невисоку конкурентоспроможність. Втім, як виявилось, більш висока

конкурентоспроможність не завжди сприяє притоку інвестицій. Основним методом для оцінювання конкурентоспроможності регіонів України служить GCI [8].

Застосування методології індексу глобальної конкурентоспроможності дозволяє порівнювати конкурентоспроможність українських регіонів не лише між собою, а й в міжнародному контексті. Таке порівняння можливе завдяки єдиній методології індексу глобальної конкурентоспроможності, яка використовується (після незначної модифікації) для оцінки конкурентоспроможності регіонів. Таким чином, розглядаються два індекси: регіональний та глобальний.

Згідно з методикою фонду «Ефективне управління», індекс глобальної конкуренції складається із 113 змінних, сукупність яких формується з оцінок керівництва великого бізнесу. Не менш важлива інформація використовується із статистичних даних. Змінні показники об'єднані в три субіндекси (базові вимоги, підсилювачі ефективності та фактори інноваційного розвитку) і дванадцять контрольних показників (інституції; інфраструктура; макроекономічне середовище; охорона здоров'я та початкова освіта; вища освіта та професійна підготовка; ефективність ринку товарів; ефективність ринку праці; рівень розвитку фінансового ринку; технологічна готовність; розмір ринку; рівень розвитку бізнесу; інновації). Розрахунок Індексу глобальної конкурентоспроможності базується на послідовному агрегуванні балів, починаючи з рівня змінних (найнижчого рівня) і закінчуючи загальним балом Індексу глобальної конкурентоспроможності (найвищого рівня).

Всесвітній економічний форум розрізняє три стадії розвитку економіки, зокрема економіки, орієнтовані на:

- фактори виробництва (1-а стадія);
- ефективність (2-а стадія);
- інновації (3-я стадія).

Країни, економіка яких показує нерівноважний стан, інноваційну відсталість та неконкурентоспроможність слід вважати країнами у стані «трансформаційної перебудови».

В Україні було розроблено, офіційно затверджено та періодично впроваджено різні методики оцінки конкурентоспроможності регіону:

1. Наказ Кабінету Міністрів України від 15.04.2003 р. №114 «Про затвердження методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 833 «Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва і Севастополя» [10].

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 р. № 650 «Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій».

В процесі аналізу існуючих методик, які використовуються в Україні, науковими співробітниками Інституту економіки та прогнозування НАН України Стасюк О.М. та Бевз І.А., було зазначено, що різноманітність підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону обумовлюється різними цілями, які ставилися під час оцінки; звернено увагу і на те, що основні методики оцінки використовують як статистичні показники, так і експертні оцінки. В методиках виділяються різні групи і системи показників, проте відсутні показники, котрі дозволяють оцінити інноваційну діяльність та соціальну складову конкурентоспроможності.

Стасюком О.М. та Бевз І.А. була запропонована методика інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів України. Виходячи з можливостей та особливостей офіційної державної статистики, а також враховуючи світовий досвід мінімізації кількості показників, для аналізу та оцінки конкурентоспроможності регіонів України була сформована система показників конкурентоспроможності регіонів, яка нагадує собою дерево цілей, що робить її прийнятною і логічно аргументованою.

Питання підвищення інноваційної конкурентоспроможності регіонів у своїх наукових працях розглядала проф. КНЕУ Антонюк Л.Л. В її наукових працях визначалися методологічні засади сучасних моделей міжнародної конкурентоспроможності країн та регіонів. На основі використання кількісних та якісних показників автором аналізувалась інноваційна конкурентоспроможність регіонів України. Автором пропонувалося для розрахунку інноваційної сприятливості регіону використовувати коефіцієнти випередження інноваційного розвитку (або інноваційної сприйнятливості) на етапі виробництва та етапі споживання, а ефективність інноваційної діяльності в регіонах пропонувалося визначати за допомогою коефіцієнту результативності інноваційної діяльності [2].

Захарченко С.В. запропонована методика оцінки та аналізу конкурентоспроможності регіону на основі методології фахівців Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD-Lausanne). Автором в дослідженнях використовується пофакторна та інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України у міжнародному вимірі [7].

В цілому, концепція включення конкурентної парадигми в механізм управління розвитком регіонів знайшла значне число прихильників, а тема конкурентоспроможності регіонів досліджується в різних наукових школах. В сучасних умовах, основними

напрямами досліджень в даній області є: розробка рейтингів конкурентоспроможності регіонів, кластерний підхід до забезпечення конкурентоспроможності регіонів, вплив на конкурентоспроможність інноваційної системи регіону, аналіз нематеріальних чинників регіональної конкурентоспроможності. З них, найбільш активно розвиваються розрахунковий та кластерний підходи.

Урядами багатьох країн з перехідною економікою використовуються Міжнародні методики для вимірювання рівня і коригування механізму підвищення конкурентоспроможності, але, на наш погляд, таке використання не можна зводити до шаблонної процедури. Найвний міжнародний досвід досить переконливий, оскільки може свідчити про те, що довгострокова стратегія досягнення високої конкурентоспроможності – це інструмент державної економічної політики, який використовується для підвищення конкурентоспроможності країни за допомогою підвищення конкурентоспроможності не тільки товарів і послуг, але й ресурсів та інститутів. Українські науковці підкреслюють важливість саме цього положення [1, 3, 7, 8, 11].

В цілому, в багатьох дослідженнях, присвячених проблемі регіональної конкурентоспроможності, оцінюються такі фактори і рушійні сили конкуренто-

спроможності регіонів як: макроекономічні умови; галузева спеціалізація економіки регіонів; ресурсний потенціал регіонів; економіко-географічне положення територій; виробничий потенціал і динаміка його розвитку; стан інфраструктури; інвестиційна привабливість території; якість людського капіталу; рівень розвитку інституційного середовища; регіональні кластери і розвиненість інтеграційних процесів; ефективність регіональної інноваційної системи.

Очевидно, що кажучи про конкурентні позиції регіонів, необхідно враховувати їх взаємозв'язок зі спеціалізацією і місцем регіону в територіальному поділі праці.

В умовах економічного зростання можливий перехід регіональних систем від стагнації до більш перспективних позицій. Цьому сприяє пошук нових, більш ефективних галузей спеціалізації економіки регіонів, динаміка показників інноваційного розвитку, підвищення частки інфраструктурних галузей у національній економіці. У зв'язку з цим і спеціалізація, і галузева структура економіки регіонів, і динаміка, і умови інноваційного розвитку є необхідними елементами аналізу конкурентних позицій регіону.

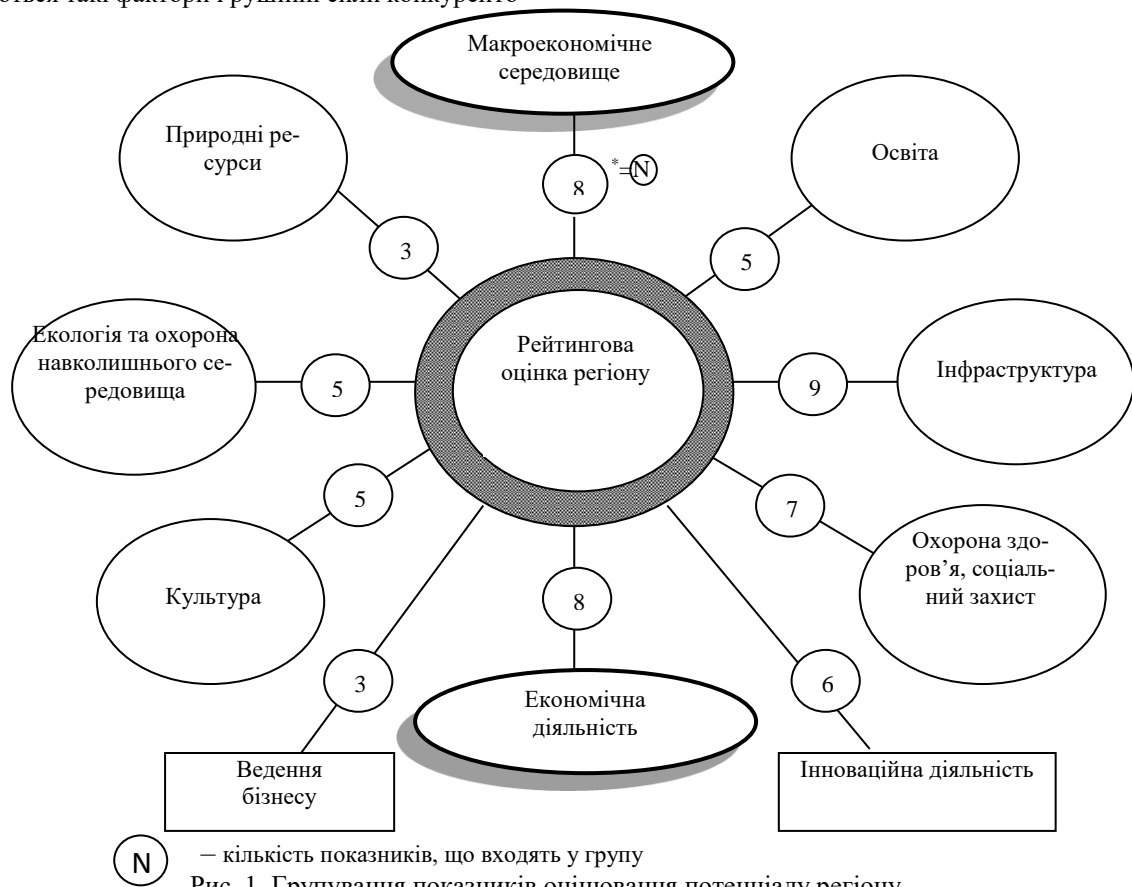

Рис. 1. Групування показників оцінювання потенціалу регіону

Часто у підходах до формування та функціонування інститутів регіонального розвитку, акцент робиться на створенні нових інституційних форм –

фондів, організацій, структур, що стимулюють окремі напрями регіональної економіки. Однак не лише вони, а й якість загально економічних

інститутів впливають на регіональний розвиток. У зв'язку з цим, в якості практичного аспекту були розглянуті кілька інститутів і їх вплив на такі показники конкурентоспроможності та розвитку регіонів, як темпи зростання валового регіонального продукту (далі – ВРП) регіонів і розміри ВРП на душу населення. У підсумку, виявилось, що немає однозначно прямої кількісної залежності між рівнем розвитку відомих інститутів (підприємництво, рівень довіри до органів влади, ефективність спеціально створених інститутів розвитку) і зростанням конкурентоспроможності економіки регіонів. Тому виникає необхідність не лише у розвитку системи спеціальних регіональних інститутів, а й поліпшення якості загальноєкономічних інститутів в цілому.

Авторами визначено закономірність достатньо тісного зв'язку рівня конкурентоспроможності регіону з комплексом показників соціально-економічного потенціалу регіону і згруповано останні в 10 інтегральних показників.

Характер групування і кількість показників кожної з груп показано на рис. 1.

Як впливає з рис. 1, найбільш повно представлені локальними показниками групи економічного потенціалу, інфраструктури, соціального стану та інноваційної діяльності (9–6 показників), що відповідає теоретико-методичним висновкам щодо головних факторів впливу на рівень конкурентоспроможності регіону. В наведеній системі показників для Харківського регіону пріоритети розподіляються таким чином: охорона здоров'я – 1; інноваційна діяльність – 2; ведення бізнесу – 2; освіта – 2; макроекономіка – 2; інфраструктура – 3; економічна діяльність – 4.

За ранговим пріоритетом показників Харківського регіону (що визначені в табл. 1) його потенціал конкурентоспроможності знаходиться на високому рівні і здатен забезпечити високі темпи економічного зростання регіону.

Таблиця 1
Результати оцінювання потенціалу конкурентоспроможності регіонів України

	Економічна діяльність	Екологія	Культура	Ведення бізнесу	Природні ресурси	Макроекономічне середовище	Інфраструктура	Освіта	Інноваційна діяльність	Охорона здоров'я
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	м. Київ	7	4	1	25	1	1	1	1	4
2	Дніпропетровська	9	19	4	15	3	6	5	4	6
3	Київська	12	2	3	7	4	2	9	10	9
4	Миколаївська	4	14	5	6	7	9	3	6	2
5	Харківська	11	16	2	13	2	3	2	2	1
6	Закарпатська	18	18	7	5	5	19	8	3	7

7	Полтавська	20	8	13	14	10	17	16	15	16
8	Вінницька	10	7	6	10	8	4	4	14	3
9	Львівська	19	1	8	21	6	7	7	7	11
10	Одеська	16	3	9	16	12	14	13	17	19
11	Волинська	3	17	11	9	19	10	15	20	18
12	Кіровоградська	15	5	12	8	14	12	12	8	5
13	Черкаська	22	9	10	12	13	16	14	13	10
14	Івано-Франківська	24	15	14	17	16	5	18	16	17
15	Рівненська	6	11	15	3	9	8	6	24	8
16	Донецька	25	25	21	19	11	22	22	19	24
17	Сумська	14	22	17	11	15	20	10	5	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
18	Хмельницька	13	6	16	18	18	18	17	23	21
19	Чернігівська	21	12	19	4	20	21	20	18	13
20	Закарпатська	1	20	20	22	23	13	21	12	22
21	Житомирська	5	10	18	1	17	11	11	21	12
22	Херсонська	8	13	22	2	24	23	23	22	14
23	Чернівецька	2	23	23	23	22	15	19	11	20
24	Тернопільська	17	21	24	24	25	25	24	9	25
25	Луганська	23	24	25	20	21	24	25	25	23

За сумою верхніх рангових позицій з десяти показників найбільш конкурентоспроможними регіонами є м. Київ, Харківський, Вінницький, Дніпропетровський, Миколаївський, Київський (1–10 ранг). До другої групи конкурентоспроможності можна віднести – Львівський, Одеський, Рівненський, Черкаський, Житомирський, Запорізький, Полтавський, Волинський, Кіровоградський, Черкаський, Чернігівський, Житомирський (ранги в діапазоні 9–18). До 3-ї групи – Чернігівський, Івано-Франківський, Сумський. До 4-ї групи – Закарпатський, Херсонський, Чернівецький, Луганський, Тернопільський.

Незалежно від загального (за сумою власних показників) рангу, регіони можна розбити на 2 групи. Перша – різні групи показників близькі між собою: Київський, Миколаївський, Луганський, Тернопільський, Чернівецький, Донецький, Черкаський, Полтавський. Друга – значна нерівновага показників – Волинський, Житомирський, Вінницький та інші. Наприклад, Рівненський має такі рангові місця за окремими показниками: 3, 6, 8, 15, 24 (значні розбіжності щодо рівня окремих показників).

Показовою є значна різниця регіонів в розрізі окремих показників. Так, за показником «екологія» лише 3 регіони (Закарпатський, Чернівецький, Волинський) мають задовільний стан (рівень), а всі інші розміщуються за такою схемою (рис.2):

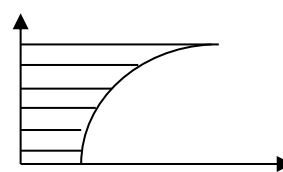

Рис. 2. Схема А

За показником «культура» з великим відривом від інших лідирують три регіони – Львівський,

Київський, Одеський, п'ять регіонів займають середній ранг, а інші знаходяться на досить низькому рівні (рис.3).

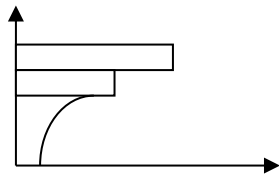

Рис. 3. Схема Б

Показники груп «інфраструктура» і «охорона здоров'я» візуально мають таку схему (рис.4):

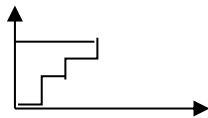

Рис. 4. Схема В

До цієї схеми наближається і розподіл регіонів за показниками освіти (якщо виділити окремо м. Київ і Харківський регіон, точніше м. Харків).

Висновки

Підсумовуючи результати розміщення регіонів за ранговою шкалою вибраних показників, можна визначитись з тим, що в регіональному розвитку спостерігаються досить значні диспропорції і відмінності. Разом з тим, більше ніж половина регіонів мають переваги за окремими показниками. Дослідженням виявлені ці переваги і кожний регіон може їх використати в стратегії розвитку та в процесі розробці заходів підвищення конкурентоспроможності.

Запропонована у статті методика визначення конкурентоспроможності регіонів, на думку авторів, є актуальною та доступною щодо можливості отримання первісних даних, що підтверджується використанням інформації з сучасних статистичних та інших видань.

Література

1. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : монографія / В.М. Бабаєв, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ [та ін.]. [2-ге вид., стер.]. Харків : НТУ "ХПИ", 2008. 316 с.
2. Антонюк Л.Л. Інноваційна стратегія підвищення конкурентного статусу України в умовах економічної глобалізації. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку. Монографія. Том 1; за заг. ред. Д.Г. Лук'янченка, А.М. Поручника. Київ: КНЕУ, 2006. 816 с.
3. Державне управління регіональним розвитком України: монографія. За заг. ред. В.Є. Воротіна, А.Я. Жаліла. Київ: Нац. інститут стратегічних досліджень при Президенті України, 2010. 288 с.
4. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. Аналітична доповідь. За ред. Олійника Д.І., Шевченко О.В., Жук В.І., Юрченко К.Т. та ін. Київ: НІСД, 2015. 92 с.

5. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активації економічного розвитку. НАДУ при Президенті України. Дніпро, під ред. Бобровської О.Ю., 2013. 48 с.

6. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування. Монографія. Київ. Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. 424 с.

7. Захарченко С.В. Конкурентоспроможність регіонів України: оцінка, прогноз та механізм підвищення (за методологією міжнародного Інституту розвитку менеджменту): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Чернівці, 2013. 20 с.

8. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf (дата звернення: 02.11.2020). Назва з екрана.

9. Іванов Ю.Б., Тищенко А.Н., Дробитько Н.А., Абрамова О.С. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка, діагностика, стратегія. Харків: ХНЭУ, 2004. 256 с.

10. Ковальова В. Реформа місцевого самоврядування: замість держадміністрації створюють виконкоми обласних і районних рад. Урядовий кур'єр. 2015.

11. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: монографія. Луцьк: «Надстир'я», 2007. 420 с.

12. Конкурентоспроможність регіонів: теоретико-прикладні аспекти. Под ред. Перського Ю.К., Калюжновой Н.Я. ТЕМС, 2003. 472 с.

13. Eu Regional Competitiveness Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/201701_regional_competitiveness2016.pdf (дата звернення: 05.11.2020). Назва з екрана.

14. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 05.11.2020). Назва з екрана.

References

1. Administratyvno-terytorialny`j ustrij ta staly`j rozvy`tok regionu (konceptual`ni osnovy` ta metodologiya) : monografiya. (2008) V. M. Babaev, L. L. Tovazhnyans`ky`j [ta in.]. [2-ge vy`d., ster.]. Xarkiv : NTU "XPI", 316 s.
2. Antonyuk L.L. (2008) Innovacijna strategiya pidvy`shhennya konkurentnogo statusu Ukrainy` v umovax ekonomichnoyi globalizaciji. Upravlinnya mizhnarodnoyu konkurentospromozhnistyu v umovax globalizaciji ekonomichnogo rozvy`tku. Monografiya. Tom 1; za zag. red. D.G. Luk'yanchenka, A.M. Poruchny`ka. Ky`yiv: KNEU, 2006. 816 s.
3. Derzhavne upravlinnya regional`ny`m rozvy`tkom Ukrainy` : monografiya (2010). Za zag. red. V.Ye. Vorotina, A.Ya. Zhalila. Ky`yiv: Nacz. insty`tut strategichny`x doslidzhen` pry` Prezy`dentovi Ukrainy`, 2010. 288 s.
4. Ekonomika regioniv u 2015 roci: novi realiyi i mozhly`vosti v umovax zapochatkovany`x reform. Anality`chna dopovid` (2015). Za red. Olijny`ka D.I., Shevchenko O.V., Zhuk V.I., Yurchenko K.T. ta in. Ky`yiv: NISD, 2015. 92 s.
5. Zabezpechennya konkurentospromozhnosti regioniv u konteksti akty`vaciyi ekonomichnogo rozvy`tku (2013). NADU pry` Prezy`dentovi Ukrainy`. Dnipro, pid red. Bobrovskoyi O.Yu., 2013. 48 s.

6. Zapotocz`kyj S.P. (2012) Regional`na konkurentospromozhnist`: suspil`no-geografichni zasady` formuvannya. Monografiya. Ky`yiv. Biznes Media Konsalty`ng, 2012. 424 s.
7. Zaxarchenko S.V. (2013) Konkurentospromozhnist` regioniv Ukrayiny`: ocinka, prognos ta mexanizm pidvy`shhennya (za metodologiyeyu mizhnarodnogo Insty`tutu rozvy`tku menedzhmentu): avtoref. dy`s. kand. ekon. nauk: 08.00.05 – rozvy`tok produkty`vny`x sy`l i regional`na ekonomika. Chernigiv, 2013. 20 s.
8. Zvit pro konkurentospromozhnist` regioniv Ukrayiny` 2013. URL: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf
9. Ivanov YU.B., Tischenko A.N., Drobitko N.A., Abramova O.S. (2004) Konkurentosposobnost` predpriyatiya: otsenka, diagnostika, strategiya. Harkiv: HNEU, 2004. 256 s.
10. Koval`ova V. (2015) Reforma misceвого samovryaduvannya: zamist` derzhadministraciyi stvoryat` vy`konkomy` oblasny`x i rajonny`x rad. Uryadovy`j kur`yer. 2015.
11. Koval`s`ka L.L. (2003) Ocinka konkurentospromozhnosti regionu ta mexanizmy` yiyi pidvy`shhennya: monografiya. Lucz`k: «Nadsty`r`ya», 2007. 420 s.
12. Konkurentosposobnost` regionov: teoretiko-prikladnyie aspektyi. Pod red. Perskogo YU.K., Kalyujnovoy N.YA. TEMS, 2003. 472 s.
13. Eu Regional Competitiveness Index 2016 URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/201701_regional_competitiveness2016.pdf
14. World Economic Forum URL: <https://www.weforum.org>

Рецензент: д-р екон. наук, доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування О.Ю. Палант, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

Автор: БАБАСВ Володимир Миколайович
д. н. держ. упр., проф., ректор
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – khg@kname.edu.ua
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4638-5263>

Автор: СУХОНОС Марія Костянтинівна
д.т.н., проф., проректор з наукової роботи,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – khg@kname.edu.ua
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7246-8740>

Автор: ДИМЧЕНКО Олена Володимирівна
д.е.н., проф., зав. кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – dymchenkoov@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8817-2517>

Автор: РУДАЧЕНКО Ольга Олександрівна
к.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – polkin87@ukr.net
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9597-5748>

Автор: ТАРАУЄВ Юрій Олександрович
к.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – artyur@gmail.com
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9674-5696>

INTERNATIONALIZATION OF ENTREPRENEURSHIP AND THE COMPETITIVENESS CAPACITY OF REGIONS

V. Babayev, M. Sukhonos, O. Dymchenko, O. Rudachenko, Y. Tararuev
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article identifies the potential of regions competitiveness, taking into account their relationship with specialization and place in the territorial division of labor. It is proved that the region should pursue a competitive policy in the field of economic, organizational, production and technological, business, image and other development tasks. The competitiveness of regions among themselves and in international markets creates an integral, synergistic effect of state economic policy, and therefore the state in various ways supports the development of the competitive potential of each of its regions.

For Ukraine, the problem of assessing the competitiveness of regions is particularly relevant, which is especially felt in the context of trends in decentralization. The development of rational and scientifically sound recommendations for determining the competitiveness of the regions of Ukraine requires comprehensive consideration of foreign and domestic experience in this area, so it is advisable to consider modern methods developed to solve this problem.

The authors determine the regularity of a fairly close relationship between the level of competitiveness of the region with a set of indicators of socio-economic potential of the region and grouped the latter into 10 integrated indicators. According to the ranking priority of the Kharkiv region, its potential for competitiveness is at a high level and is able to provide the region with high rates of economic growth. Taking into account the ranking positions of the regions in terms of 10 indicators.

The proposed method of calculating the competitiveness indices of regions, according to the authors, is relevant and accessible from the standpoint of obtaining initial data, as evidenced by the use as data sources for calculations of modern statistical and other publications, information from which is freely available.

Thus, the location of the regions on the ranking scale of selected indicators can be determined by the fact that in regional development there are significant disparities and differences. However, more than half of the regions have their advantages on individual indicators. The study has identified these benefits and each region can use this in its development strategy and in developing measures to increase competitiveness.

Keywords: region, competitiveness, potential, index, rank, measures.